

1. Wstęp.....	2
1.1. Położenie parku.....	2
2. Historia obiektu.....	3
2.1 Analiza historycznej kompozycji założenia.....	7
3. Opis stanu istniejącego.....	12
4. Przyczyny zniszczenia.....	13
5. Wnioski i założenia konserwatorskie.....	15
6. Program prac konserwatorskich.....	15
6.1 Program prac konserwatorskich dla obiektów małej architektury.....	15
6.2 Konserwacja zachowawcza zachowany fragment cokołu.....	16
6.3 Przygotowanie projektu zabezpieczenia i ekspozycji ruin dworu.....	17
6.4 Program konserwatorski dla stawów i cieku (potoku).....	17
7. Źródła.....	21
8. Dokumentacja fotograficzna.....	22
9. Kopie dyplomów i doświadczenia zawodowego.....	37
10. Aneks - Aktualizacja inwentaryzacji dendrologicznej istniejącej roślinności zabytkowego parku w m. Zasów	

1. Wstęp

Opracowanie konserwatorskie wykonano na zlecenie Urzędu Gminy w Żyrakowie, adres: Żyraków 137, 39-204 Żyraków z dnia 12.11.2019 r. o numerze 6/2019. Przedmiotem omówienia jest park krajobrazowy z przełomu XVIII i XIX w., o bardzo zatartej kompozycji. Opracowanie obejmuje ono zagadnienia z: historii parku, jego stanu zachowania, rozpoznanie historycznych i współczesnych powiązań z krajobrazem otaczającym. Omówione są w szerszym kontekście wnioski i założenia konserwatorskie, oraz określenie programu konserwatorskiego dla poszczególnych elementów parku. Opisano także proponowaną technologię zabiegów konserwatorskich tak jak: układu drogowego, rewaloryzacji układów wodnych czy wprowadzenia elementów małej architektury.

1.1. Położenie parku.

Park położony jest w miejscowości Zasów w gminie Żyraków w powiecie dębickim. Zabytkowy park położony jest w centralnej części wsi, około 100 metrów na północ od skrzyżowania dróg asfaltowych. Prowadzą one: na wschód do miejscowości Mokre, na zachód przez kilka miejscowości do Radomyśla Wielkiego, a na południe do wsi Róża i Wiewiórka. W sąsiedztwie parku, od strony południowej znajduje się kościół pw. Św. Stanisława BM z 1885r. Przy kościele znajduje się parking i kilka gospodarstw sąsiadujących z parkiem od południa. Od zachodu park zamyka asfaltowa droga, a od północy droga szutrowa będąca trasą dojazdową do szkoły podstawowej, która wraz z boiskiem sportowym została wybudowana na terenie dawnych dworskich sadów owocowych. Od wschodu sąsiedztwem parku są przede wszystkim pola uprawne. Zespół dworsko - parkowy znajduje się na terenie nieruchomości - działki o nr ew.: 450, 453/1, 453/4, obr. 11w miejscowości Zasów, gm. Żyraków¹.

---

¹ Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2016 - 2019, s. 21,36

Rys. 1 Mapa lokalizacji zabytkowego parku w Zasowie. T. Dziedzic na podstawie <https://www.google.pl/maps/place/39-209+Zasow/>

2. Historia obiektu.

W XVIII wieku powstał w Zasowie dwór. Była to barokowa budowla wzniesiona, być może, z wykorzystaniem starszych, renesansowych elementów poprzedniego obiektu. Również w XVIII wieku założono, wokół dworu, rozległy park krajobrazowy ze stawami, alejkami, egzotycznymi gatunkami drzew². Jak podaje w Konstanty Łubieński³ "(...) piękny park o powierzchni ponad 20h posiadał obok starych buków, jesionów, lip, wierzb płaczących oraz wielu innych drzew i krzewów, rosły w nim egzotyczne okazy, jak strzeliste orzechy amerykańskie i kasztany jadalne, które wytrzymywały najcięższe mrozy. Drzewa rosły w grupach i pojedynczo, a między nimi rozpościerały się, jak dywany, jędrne zielone trawniki.

² <https://www.podkarpacie.media.pl/index.php/pery-w-pokrzywach/131-zasow-daw-zassow-gmina-yrakow>

³ K. Łubieński "Kartki z wojny", Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1976, s. 100-102.

Park przecinały aleje grabowe, leszczynowe i tujowe, lecz najwspanialsza była aleja lipowa, ciągnąca się od bramy wjazdowej, strzeżonej przez dwie barokowe kolumny i skromny domek zwany stróżówką — aż prawie do samego domu". W samym środku parku znajdował się obszerny dom powszechnie zwany pałacem. Dalej Łubieński wspomina, że wokół domu rośło mnóstwo kwiatów, od strony zewnętrznej polianty, begonie i szalwie, a od wnętrza róże i gladiole. Założycielem pierwszej w okolicy szkółki drzew owocowych i parku był Witold Łubieński powstaniec z 1863r. W 1879 roku Zassów⁴ przeszedł w ręce Witolda Łubieńskiego, wywodzącego się z głęboko patriotycznej rodziny, wielce zasłużonej w walce o niepodległość Polski. On sam uczestniczył w powstaniu styczniowym, zdołał uniknąć zsyłki na Sybir i osiadł w Galicji. Został właścicielem dużej posiadłości, zajmującej wówczas około 5 tys. morgów i prawie 20- hektarowy park. Będąc człowiekiem światłym, pełnym inicjatywy, nie poprzestał na tradycyjnych metodach uprawy roli. Założył szkółkę drzew owocowych, która w niedługim czasie stała się znana w całej Galicji. W zamyśle Łubieńskiego było pokazanie i spopularyzowanie nowoczesnych form rolnictwa, upowszechnienie sadownictwa w regionie, gdzie ziemie nie były najlepsze, a zyski z upraw zbóż – mizerne⁵. Po nim gospodarstwo przejął Tadeusz⁶. W 1938 r. Tadeusz Łubieński⁷ w swojej publikacji przedstawia się jako właściciel kawałka ziemi z szkółkami owocowymi, które oferują nie najgorsze drzewka owocowe dla ludzi z całej Polski. Modernizatorem parku i sadownictwa w Zasowie był Alfred Łubieński, syn Tadeusza. Alfred po studiach na Uniwersytecie Jagiellońskim, wyjechał do Szwajcarii, gdzie w Genewie miał możliwość specjalizować się w szkółkarstwie w znanej firmie Bocard. Dodatkowo odbył 6 miesięczną specjalizację hodowli róż w Wersalu. Po powrocie do Polski rozwinął w Zasowie największą w Małopolsce szkółkę drzew owocowych i ozdobnych oraz hodowli róż. Dwór w Zassowie, wielokrotnie rozbudowywany i przekształcany, był świadkiem dramatycznych wydarzeń. W maju 1915 roku, podczas ofensywy austriackiej część zabudowy wsi spłonęła, zdewastowany został park dworski i zabudowania gospodarcze⁸.

---

⁴ Nazwa Zassów używana była jeszcze do lat 50-tych XX wieku.

⁵ <https://www.podkarpacie.media.pl/index.php/pery-w-pokrzywach/131-zasow-daw-zassow-gmina-yrakow>

⁶ <http://zasow.com/2-uncategorised>

⁷ T. Łubieński "List otwarty do polskie wsi rolnej" Tarnów 1938. <https://polona.pl/item/list-otwarty-do-polskiej-wsi,NzU4NjQzMzM/2/#item>

⁸ <https://www.podkarpacie.media.pl/index.php/pery-w-pokrzywach/131-zasow-daw-zassow-gmina-yrakow>

Rys. 2 Zasów - 1938-1941 rok. Widok z alei lipowej w kierunku dworu. Fot. Stanisław Kubalski.

http://zarowianie.org.pl/zdjecia/zasow_1938_1941/target1.html

Rys. 3 Zasów - 1938-1941 rok. Fragment dworu w Zasowie od strony wschodniej. Fot. Stanisław Kubalski.

http://zarowianie.org.pl/zdjecia/zasow_1938_1941/target1.html

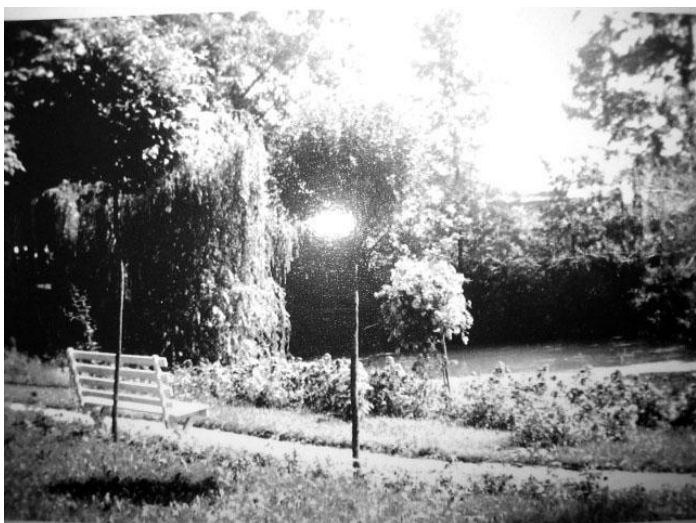
Rys. 4 Zasów - 1938-1941 rok. Kasztany jadalne w parku zasowskim. Fot. Stanisław Kubalski.

http://zarowianie.org.pl/zdjecia/zasow_1938_1941/target1.html

Rys. 5 Zasów - 1938-1941 rok. Fragment parku, dworu i oficyny w Zasowie. Fot. Stanisław Kubalski.

http://zarowianie.org.pl/zdjecia/zasow_1938_1941/target1.html

Rys. 6 Zasów - 1938-1941 rok. Alejka nad stawem w parku zasowskim. Fot Stanisław Kubalski.

http://zarowianie.org.pl/zdjecia/zasow_1938_1941/target1.html

2.1 Analiza historycznej kompozycji założenia.

Po wojnie, w związku z upaństwowieniem majątku oraz pozostawieniu dworu bez opieki przekomponowano również park. W 1960-1972 roku w Zasowie została wykonana dokumentacja fotograficzna przez m.in. A. Czerepińskiego, a zarchiwizowane w Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie pozwalają rozpoznać charakterystyczne aleje, skupiska drzew oraz widoczne jeszcze ruiny czworaka podworskiego⁹. Na poniższych wybranych fotografiach przedstawiono aleję grabową i zatopiony w roślinności jeden ze stawów.

Rys. 7 Aleja grabowa. J. Żurawski, Nr 12004, Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie

---

⁹ Negatywy z Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie.

Rys. 8 Sadzawka przy wjeździe. A. Czerepińskiego , Nr 11775, Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie

W roku 1969 została sporządzona przez "Inwentaryzacja dworu w Zassowie"¹⁰, gdzie znajduje się plan sytuacyjny całego założenia dworsko-parkowego. Plan pozwala ustalić, jak w latach 60-tych rozplanowane były zapewne jeszcze historyczny układ skupisk drzew, charakterystyczne szpalery cennych gatunków, sady owocowe oraz ścieżki na terenie parku. Układ ścieżek powiązany z zaznaczonymi szpalerami wydaje się prawdopodobny do historycznego, który znamy jedynie z nielicznych opisów. Bardzo istotną informacją na planie sytuacyjnym jest zaznaczenie zasięgu, kształtu i formy trzeciego, dziś nie istniejącego stawu. Wysunięty najbardziej ze wszystkich trzech stawów na zachód miał wydłużony kształt, a na jego środku widoczna jest jeszcze wówczas istniejąca mała wysepka porośnięta roślinnością. Trzy stawy tworzyły niejako granicę między sadami owocowymi od południa, a zasadniczym trzonem parku. Teren zajęty dziś przez szkołę podstawową i boisko sportowe w północnym rejonie całego założenia to teren dawnych sadów owocowych. Jak wynika z omawianego planu sytuacyjnego nie znajdowały się tam cenne formy skupisk roślinności ani nie nasadzano tam wartościowych drzew.

---

¹⁰ Nr 11369 Archiwum Dokumentacji Technicznej WO PSOZ Rzeszów.

Katalog parków¹¹ woj. tarnowskiego opracowany przez mgr inż. Z. Bielatowicza i P. Jamroziak w roku 1977 posiada metryczkę parku, z której to dowiadujemy się:

- park dworski w Zasowie gm. Żyraków jest względnie dobrze zachowany i potwierdzono tu również jego datowanie na XIX wiek.,
- powierzchnia parku: 9 ha cały obiekt z czego 5 ha części parkowej a w tym 0,25 ha wód,
- na terenie znajduje się ruina dworu, 2 budynki mieszkalne podworskie oraz 2 nowo wybudowane: szkoła podstawowa z bud. gospodarczym oraz "Dom Nauczyciela".

W opisie szczegółowym znajdujemy informacje o stanie zachowania parku, skrócony opis roślin, rola obiektu w krajobrazie oraz na zakończenie zamieszczono wnioski. Według opisu park jest nie wykorzystany i nie posiada ogrodzenia z wyjątkiem terenu około 2 ha gdzie znajduje się szkoła i ruiny pałacu. Opis parku nie różni się za nadto od stanu na dzień dzisiejszy. W informacji dotyczącej stanu wód wspomniano o dwóch stawach o powierzchni 12 arów każdy. Na terenie parku stwierdzono brak oświetlenia i elementów rzeźbiarskich. Opisując stan istniejący roślin występujących w parku zauważono liczne podrośla tworzące gęste zapusty oraz zauważono, że w nie prowadzona jest żadna pielęgnacja drzew. Problem pielęgnacji drzew został ujęty jako zalecenia i zaproponowano aby niektóre okazy zostały uznane za pomniki przyrody. Wyjątkowa rola krajobrazowa, estetyczna i przyrodnicza parku winna być otoczona wyjątkową opieką. A przede wszystkim powinno się ograniczyć dostęp na teren parku pojazdów i zmniejszyć ilość ciągów pieszych. W 1996 r. została wykonana inwentaryzacja szaty roślinnej parku w Zasowie¹². Inwentaryzacja dendrologiczna objęła drzewostan na terenie parku podworskiego o pow. 11,5 ha. Z opracowania wyłączono drzewa owocowe znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie szkoły. Dokonano rozpoznania gatunków drzew i krzewów pomiaru obwodów pni i orientacyjnego pomiaru wysokości zasięgu korony. W części szczegółowej zamieszczono dane dotyczące cech morfologicznych poszczególnych egzemplarzy oraz stanu zdrowotnego. Przeprowadzono wnikliwą analizę wartości szaty roślinnej, gdzie ustalono 82 gatunki i odmiany drzew, krzewów i pnączy z czego 75 gat. liściastych i 7 iglastych. W ramach gospodarki istniejącą szatą roślinną zaproponowano usunięcia w drzewostanie, prace pielęgnacyjne (cięcia korygujące, cięcia

---

¹¹ Karta ewidencyjna parku sporządzona w 1977r. na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Tarnowie

¹² Inwentaryzacja dendrologiczna. Gospodarka istniejącą szatą roślinną. Opracowanie mgr inż. Elżbieta Obrocka. Archiwum Dokumentacji Technicznej WO PSOZ Tarnów nr 11455. Tarnów 1996r.

formujące, cięcia techniczne oraz założenie wiązań elastycznych w koronach drzew). W zakresie prac w obrębie krzewów i samosiewów zaproponowano cięcia odmładzające i formujące oraz usunięcia samosiewów zgodnie z wykazem. Jesienią 2019 r. na zlecenie Gminy Żyraków wykonano Aktualizację inwentaryzacji dendrologicznej istniejącej roślinności zabytkowego parku w Zasowie¹³. Inwentaryzacja objęła 1023 drzewa należące do 40 gatunku oraz samosiewy rosnące w skupiskach. Do najważniejszych elementów zieleni wysokiej wchodzącej w skład założenia parkowego zaliczyć można: Aleję lipową prowadzącą pomiędzy stawami do dworu, składającą się z lip drobnolistnych oraz szerokolistnych, aleję lipową otaczającą park od południa, dwustronne obsadzenie przejścia pomiędzy nieczynnym i czynnym stawem, w którego skład wchodzi topole czarne (często w bardzo złym stanie zdrowotnym), aleja obsadzona dębami piramidalnymi, wyznaczająca wschodnią część parku, grupa platanów klonolistnych rosnąca w południowej części parku, grupa orzechów czarnych rosnąca na północ od czynnych stawów, aleje grabowe i bukowe znajdujące się w północnej części założenia. Do ciekawych i charakterystycznych pojedynczych okazów zieleni parkowej należą niewątpliwie: topola czarna (nr w zestawieniu 948), będąca w złym stanie zdrowotnym i wymagająca pilnej interwencji oraz rzadko występujący ajlant gruczołkowaty (nr w zestawieniu 336). Ponadto północno- zachodniej część założenia porośnięta jest gęsto młodymi (do 50 cm. wysokości) okazami klonu pospolitego oraz bzu czarnego. Opracowanie kończy informacja o wymogu pilnych zabiegów pielęgnacyjnych dla szczególnie cennych okazów drzew.

W wyniku porównania stanu istniejącego ze stanem historycznym oraz analizą zachowanych układów roślinnych należy stwierdzić, iż stan zachowania historycznego układu jest znikomy i z trudnością pozwala w terenie na właściwe rozpoznanie historycznego rozplanowania. Zmiany w układzie przestrzennym parku, ubytki w nasadzeniach komponowanych, brak wykonywania przez wiele lat na zabiegów pielęgnacyjnych na drzewostanie spowodowały, iż w chwili obecnej jest to obiekt zupełnie pozbawiony cech stylowych i zamierzonej kompozycji. Historyczny układ funkcjonalno-przestrzenny, w tym drogi, nie istnieją. Nadal jednak zachowane są ruiny dworu w centralnej części parku, który był głównym elementem i

---

¹³ Aktualizację inwentaryzacji dendrologicznej istniejącej roślinności zabytkowego parku w Zasowie, gm. Żyraków. Opracowanie mgr inż. Leszek Styczyński Geointerra, Łódź - Zasów 2019.

dominantą przestrzenną całego założenia, któremu podporządkowane były poszczególne części parku i sadów.

Po II wojnie światowej wycięto szereg cennych drzew i wprowadzono gatunki mniej wartościowe. W chwili obecnej mamy do czynienia ze skrawkiem zieleni parkowej niepowiązanej przestrzennie ani funkcjonalnie.

historyczny zespół w Zasowie wpisany jest do rejestru zabytków nieruchomych indywidualną decyzją z dnia 15.10.1998 r. pod poz. A - 1139 jako zespół dworsko - parkowy z XVIII - XIX wieku.

3. Opis stanu istniejącego.

Zespół dworsko - parkowy znajduje się na terenie nieruchomości - działki o nr ew.: 450, 453/1, 453/4, obr. 11w miejscowości Zasów, gm. Żyraków. Całkowita powierzchnia tych działek wynosi 5,6 ha w tym 0,3 ha wód.

Aktualny kształt parku jest nieregularny i trudny do określenia ze względu na liczne zmiany i przekształcenia własnościowe. Działka o nr ew. 453/1 w całości objęta jest terenem szkoły podstawowej z zabudową. Powierzchnia tej działki jest ogrodzona i wyraźnie wydzielona z obszaru parku. Założenie dworsko-parkowe jest nie ogrodzone, a fragmenty wyгородzeń przynależą do szkoły podstawowej lub do prywatnych sąsiadujących posesji. Główne wejście do parku jest od południa (Foto 1), od parkingu. Jako, że park nie jest ogrodzony można się na jego teren dostać z wielu kierunków. Pozostałe zaakcentowane ścieżkami wejścia do parku są od strony północnej z drogi szutrowej (Foto 21) i od strony zachodniej z drogi asfaltowej (Foto 15). Układ ścieżek na terenie parku jest chaotyczny, a ich szerokość bardzo różna w zależności od potrzeby użytkowników zarówno pieszych jak i kołowych. Ścieżki są nie utwardzone (Foto 2,15,16,17). Na terenie parku brak wytyczonych ciągów komunikacyjnych oraz wyposażenia (ławki, kosze na śmieci). Jediną drogą pieszą utwardzoną jest chodnik biegnący od strony południowej ku północy - do szkoły, wschodnim krańcem parku. Jest ułożony z kostki betonowej, a jego szerokość wynosi 1,5m (Foto27). Niezmiernie ciekawym uzupełnieniem kompozycji parku są kaskadowe stawy oraz znajdujący się w północnej części parku rów po nieistniejącym już potoku (Foto 19) . Aktualnie istnieją dwa silnie zamulone stawy (Foto 6,7,8,9,10,11), natomiast po trzecim pozostał jedynie negatyw i ślad po wyspie w jego środkowej partii (Foto 13,14). Stawy mogły być ułożone kaskadowo, gdyż różnica poziomów pomiędzy wschodnim krańcem parku a

zachodnim wynosi dziś około 8,5m. Również kierunek spływu wspomnianego potoku jest na linii wschód zachód. Taki układ zarządzaniem wodami pozwolił na grawitacyjne wykorzystanie naturalnych spływów.

Drzewostan został omówiony w opracowaniu "Aktualizację inwentaryzacji dendrologicznej istniejącej roślinności zabytkowego parku w Zasowie".

Mimo niekorzystnych zmian teren posiada znaczny potencjał przyrodniczy ze względu na występujący tam starodrzew i pozostałości wyjątkowych stawów. W parku zachowały się fragmenty dawnych komponowanych układów zieleni - relikty kilku alei oraz wyjątkowe gatunki cennych drzew.

W parku brak śladów po małej architekturze, a jedynym reliktem ocalałym jest fragment słupa bramnego, znajdujący się nieopodal południowej granicy parku w pobliżu parkingu. Jego lokalizacja wydaje się być oryginalna, gdyż wyraźnie widoczne jest jego fundamentowanie.

4. Przyczyny zniszczenia.

Przyczyną niszczenia całego założenia parkowego, a szczególnie substancji dworu jest brak stałej opieki. Po II Wojnie Światowej w wyniku zmiany systemu własnościowego oraz innych przyczyn społeczno-politycznych, dla Dworu w Zasowie nie znaleziono rozwiązania i funkcji, w której mógł się pojawić gospodarz sprawujący systematycznie opiekę. Były podejmowane próby pielęgnacji starodrzewia, czy zabezpieczania doraźnego budynku. Okazały się jednak niewystarczające wobec sił przyrody. Występuje wyraźny kontrast pomiędzy częścią zadrzewioną roślinną parku ulegającą w zróżnicowanym stopniu zmianom naturalnym odwracalnym, a całkowicie zrujnowanym dworem pozbawionym dachu. Ruiny porastają samosiejki drzew wpływając niekorzystnie na dalszą destrukcję struktury murów. System nawodnienia trzech stawów uległ powolnej dewastacji skutkując ich wysychaniem. Z uwagi na nierównomierny proces wysychania obecnie zachowały się dwa bez stawu wydłużonego z wyspą. Park nie jest należycie ogrodzony i przez to narażony na dewastację przypadkowych ludzi, wysypywanie gruzu (Foto 5,6). Nie ma monitoringu.

5. Wnioski i założenia konserwatorskie.

Najpilniejsze postulaty:

- a. określenie poprawnie przedmiotu ochrony, z jednoznacznym wskazaniem granic ochrony. Brak precyzyjnego określenia granic parku. Określając zakres ochrony, należy zatem wymienić te elementy i cechy parku zabytkowego, które są nośnikami wartości (historyczne powiązania widokowe, historyczny układ nasadzeń i jego skład gatunkowy, historyczny układ drogowy, historyczny układ wodny, historyczne elementy architektury ogrodowej),
- b. zaprojektowanie ogrodzenia lub terenowe wydzielenie uniemożliwiające wjazd na teren niepożądanych pojazdów kołowych,
- c. usunąć nielegalne gruzowisko i zapobiec kolejnym zanieczyszczeniom - sąsiedztwo z posesją od strony południowej,
- d. zaprojektowanie na podstawie ikonografii, analogii głównego wejścia do parku będącego również dominantom kierującą odwiedzających w pożądanym kierunku,
- e. zaprojektowanie tablic informacyjnych z opisem najcenniejszych okazów roślinności,
- f. przy rewaloryzacji układu drogowego należy tak zaprojektować ciągi piesze, aby te nie przekraczały swą skalą obiektu. Nie wolno wprowadzać głębokiego korytowania dróg pieszych oraz wysokich krawężników, a także stosowania materiałów współczesnych m.in. kostki betonowej czy wydawać by się mogło odpowiednich dla zabytków płyt granitowych, gdyż jest to nie uzasadnione historycznie. Nieuzasadnione głębokie korytowanie dróg parkowych stanowi zagrożenie dla starodrzewu.
- g. przy rewaloryzacji układów wodnych należy zastosować stare metody umacniania brzegów takie jak stosowanie faszyny czy gliny. Nie wolno wprowadzać w ich miejsce umocnień w postaci kamieni na zaprawie betonowej co w przestrzeni usztywnia linię brzegową i nie pozwala wprowadzić roślinności przywodnej,
- h. należy zaprojektować elementy wyposażenia parku takie jak: ławki i kosze na śmieci,
- i. działania dotyczące uporządkowania drzewostanu należy rozpocząć od uporządkowania układu przestrzennego przez wycinkę. Należy podkreślić, że każda większa ingerencja w drzewostan na tym etapie, bez należytego rozpoznania

kompozycji obiektu, może zniweczyć szansę na odtworzenie historycznego układu przestrzennego, którego podstawowym budulcem jest drzewostan,

- j. zabezpieczenie wraz z działaniami konserwatorskimi ruin Dworu w Zasowie wymaga osobnego opracowania specjalistycznego. Celem działań powinno być usunięcie dziko rosnących samosiewów drzew destrukcyjne wpływających na substancję zabytkową z uwzględnieniem technicznego zabezpieczenia konstrukcji murowanego obiektu. Umożliwiłoby to ze względu na bezpieczeństwo i dostęp do obiektu sporządzenie aktualnej inwentaryzacji stanowiącej podstawę pod dalsze prace projektowe i wykonawcze,
- k. elementy małej architektury - murowane słupki bramy, cokół wolnostojący (Foto 1, 3, 26) należy zakonserwować. Słupki bramy stanowią podstawę ikonograficzną do odtworzenia bramy dla założenia parkowego,
- l. niezbędne jest zorganizowanie formy stałej opieki założenia parkowego obejmującego drzewostan i rośliny, utrzymanie traktów komunikacyjnych, funkcjonowania systemu wodnego (stawy i regulacja nawodnienia), ogrodzenie obiektu wraz z monitoringiem i w dalszej kolejności zabezpieczenie i ekspozycja ruin jako atrakcji turystycznej,
- m. nie zaleca się wprowadzania oświetlenia w formie latarni ze względu na potrzebę wykonania wykopów na przeprowadzenie zasilania. Wykopy mogłyby uszkodzić układ korzeni chronionego drzewostanu. Możliwe jest wprowadzenie punktów świetlnych jedynie przy wejściach/wjazdach do parku.

6. Program prac konserwatorskich.

Opracowanie graficznej ilustracji w formie trwałych tablic informacyjnych (tekstowych, mapy, zdjęcia) **szlaku turystyczno-przyrodniczo-kulturowego**

Założenia Parkowego w Zasowie

Program prac konserwatorskich dla obiektów małej architektury

6.1 Konsolidacja ocalałych słupków wykonanych metodą murarską : (Fot 1 ,3,4)

- odcięcie od zmurszałych podmurówek ceramicznych (nie posiadających hydroizolacji od wilgoci z gruntu),
- wykonanie podmurówek z betonu wodoszczelnego,

- montaż murowanych słupów bramnych z przekotwieniem ze stali nierdzewnej do podmurówek z betonu,
- oczyszczenie z nawarstwień wtórnych z użyciem myjki parowej profesjonalnej,
- dezynfekcja przeciwko : glonom, zielenicom i porostom preparatem typu Grünbelag ,Remmers lub równoważny Altax,
- usunięcie odspojonych fragmentów tynku i wtórnych napraw cementowych (niezdarne profilowania zwieńczenia słupa),
- konsolidacja osłabionej konstrukcji słupów - wypełnienie pęknięć /szczelin zaprawą iniekcyjną mineralną do zabytków np. Remmers lub Mapei lub równoważną,
- wzmocnienie osłabionego budulca ceramicznego i zaprawy murarskiej przez użycie preparatu wzmacniającego krzemoorganicznego KSE 100 i następnie KSE 300, Remmers metodą mokre na mokre (nasączenie pędzlem), zapewnienie okresu sezonowania 3 tygodnie z zabezpieczeniem przed intensywnym nasłonecznieniem i deszczem (wymagana temperatura otoczenia 5-25 °C,
- uzupełnienie ubytków tynku podkładowego i profilowań oraz płyt z zastosowaniem obrzutki oraz zaprawy wapienno-pucolanowej firm Remmers lub Tubag (Quicmix)
- opracowanie powierzchni w tynku i formy profilowań pod okapem oraz płyt z użyciem tynku cienkowarstwowego wapienno-pucolanowego z zachowaniem kolorystyki pierwotnej ustalonej na podstawie wykonania odkrywek przed podjęciem prac konserwatorskich. Niezbędne wykonanie próby kolorystycznej do uzgodnienia Komisyjnego: konserwatorskiego i projektowego,
- hydrofobizacja obiektu preparatem krzemoorganicznym np. Ws ,Remers lub równoważnym z zapewnieniem warunków karencji zgodnie Karta Techniczną Producenta
- zaprojektowanie wg przeprowadzonej kwerendy źródłowej i stylistycznej skrzydeł bramy wjazdowej na teren założenia parkowego i uzgodnienie z Urzędem Konserwatorskim

6.2 Konserwacja zachowawcza zachowany fragment cokołu. (Fot 28)

- oczyszczenie i dezynfekcja metodami jw. p.6.3.1

- podklejenie szczelin metoda jw. pkt.6.3.1
- hydrofobizacja metodą jw. w pkt.6.3.1

6.3 Przygotowanie projektu zabezpieczenia i ekspozycji ruin dworu (Fot 2-3 oraz 21-24)

Etap I

- sporządzenie planu wycinki samosiejek - drzew z wnętrza dworu i przylegających do murów z zewnątrz z opinią konstrukcyjną formy zabezpieczenia tymczasowego miejsc newralgicznych zagrożonych obiektu
- wykonanie inwentaryzacji metodą skanowania 3d aktualnego stanu
- zachowania ruin budynku
- analiza źródłowa obiektu
- badania stratygraficzne wyprawy tynkarskiej , warstw polichromii,
- analiza budulca pierwotnego ,
- opracowanie programu prac konserwatorskich dworu

Etap II

Opracowanie Projektu budowlanego dla dworu

- zapewniającego ochronę substancji zabytkowej i formę ekspozycji obiektu wkomponowane w całe Założenie Parkowe w Zasowie.

6.4 Program konserwatorski dla stawów i cieku (potoku).

Celem prac regulacyjno-konserwacyjnych stawów i potoku będzie:

- umocnienie skarp stawów aby zapobiec ich osuwaniu, co pomoże między innymi w realizacji dróg spacerowych w parku,
- wykonanie odpowiednich prac regulacyjnych aby zapobiec wysychaniu stawów a także nie dopuścić do nadmiernej filtracji, która zagrazić może okolicznym budynkom,
- oczyszczenie stawów w celu wprowadzenia ewentualnych okazów czy ryb,
- uregulowanie i oczyszczenie rowu cieku w celu jego udroźnienia, tak aby spełniał swoje pierwotne zadanie.

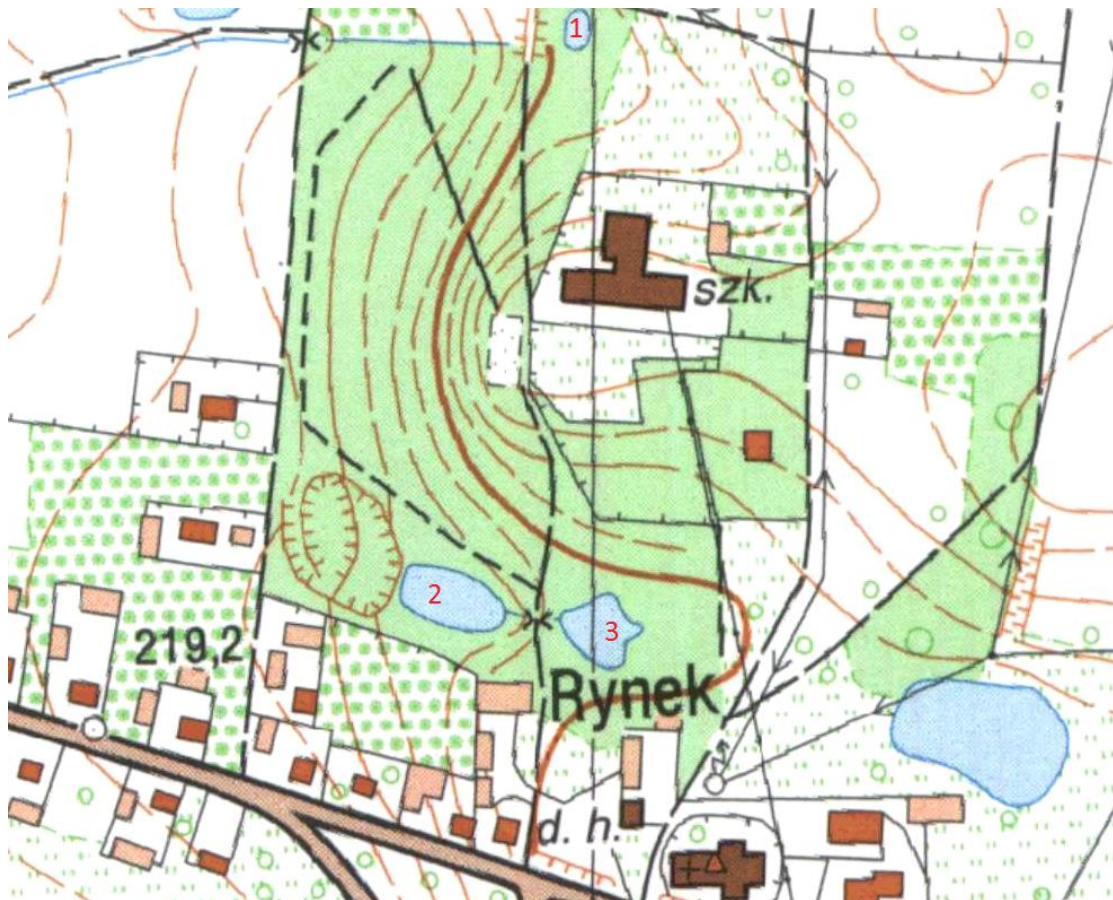
Dane wyjściowe:

Aby uzyskać bardziej szczegółowe informacje, a także niezbędne dane wejściowe będzie trzeba wykonać szereg pomiarów które opisane zostały w rozdziale nr.3.

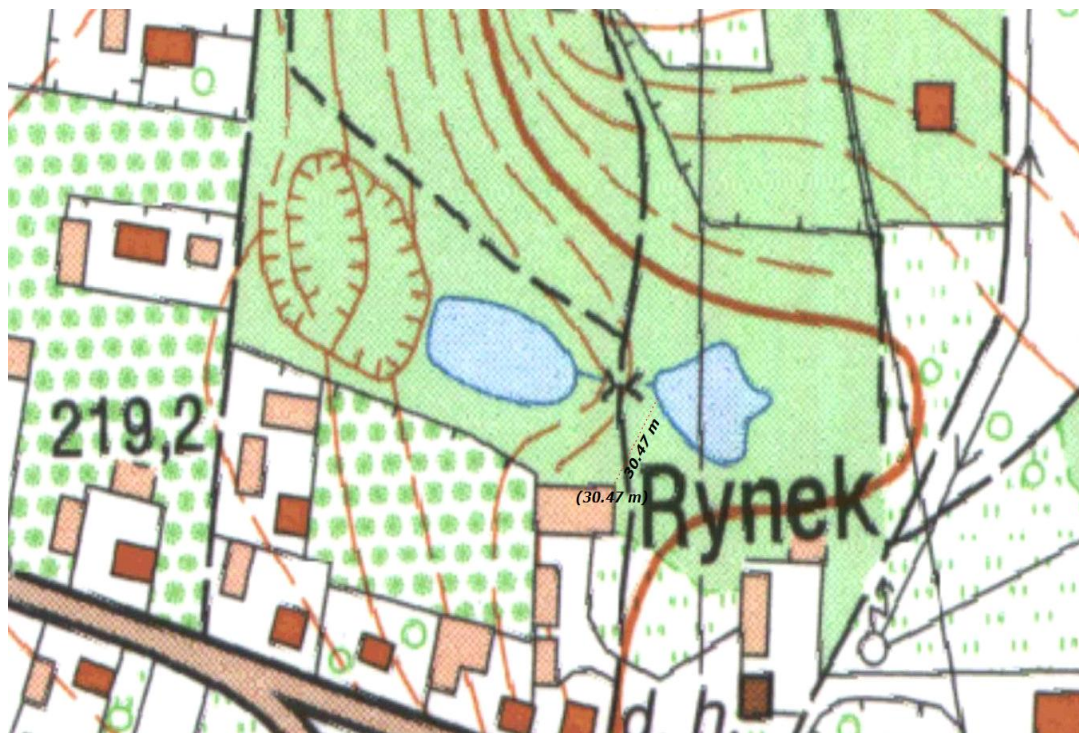
Obecne wnioski zostały wysunięte na podstawie skanów map topograficznych i zdjęć

wykonanych na obszarze inwestycji i wizji lokalnej.

Na obszarze inwestycji znajdują się 3 stawy, z czego jeden wyschnięty.

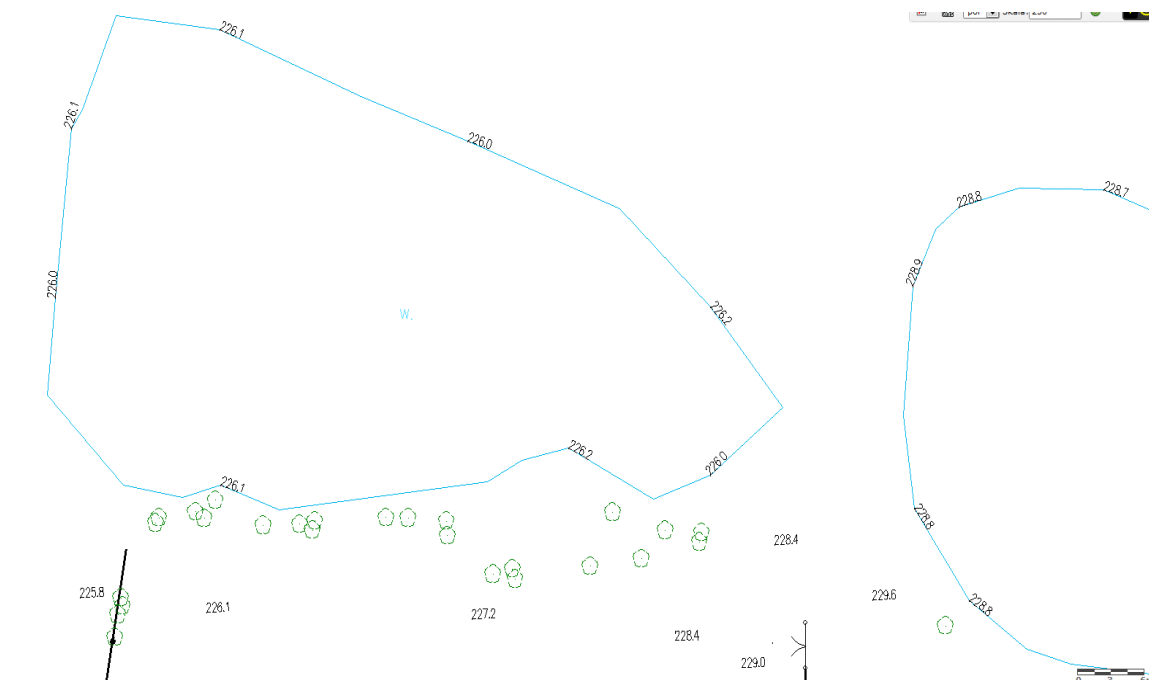

Rys. 10 Skan mapy topograficznej badanego regionu w miejscowości Zasów, źródło: geoportal.gov.pl

Rys. 11 Skan mapy topograficznej badanego regionu w miejscowości Zasów, źródło: geoportal.gov.pl

Na podstawie danego skanu można stwierdzić że budynek najbliższy stawów jest w odległości około 30 metrów od nich.

Rys. 12 Skan mapy topograficznej badanego regionu w miejscowości Zasów, z zaznaczeniem rzędnych wysokości źródło: geoportal.gov.pl

Na podstawie skanów rzędne brzegów stawów wynoszą:

Dla stawu :

1. 230 m.n.p.m

2. 226 m.n.p.m

3. 228 m.n.p.m

Na podstawie danej serii zdjęć (Foto 6 - 11) można stwierdzić że:

- nachylenie skarp stawów jest bardzo łagodne
- stawy mają tendencję do wysychania
- głębokość stawów jest niewielka (do 1 metra)

Wymagane działania pomiarowe.

Aby uzyskać bardziej szczegółowe dane na podstawie których będzie można wykonać projekt, należy wykonać szereg czynności które to umożliwią:

- dokładne zbadanie nachylenia skarp stawów (można to zrobić poprzez założenie przekroju przez staw i poznanie głębokości stawu w kilku punktach tego przekroju),
- dokonanie pomiarów głębokości i dokładne zbadanie powierzchni czynnej (dna) stawu (można to zrobić przy pomocy np. tyczki wodowskazowej i małej łódki),
- zbadanie gruntu na dnie stawów i na brzegach (pobranie kilku próbek na konkretnych, i dokładnie opisanych głębokościach i przeprowadzenie badanie geologicznego,) w celu ustalenia gęstości gruntu, prędkości filtracji, przesiąkania wody w grunt i położenia zwierciadła wód gruntowych,
- uzyskać informacje na temat sposobu zasilania stawów

Wstępne propozycje rozwiązania zagadnienia

Na podstawie powyższych obserwacji i faktu, że stawy nie są duże i narażone na wysychanie warto podjąć decyzję aby nie budować ścianki pionowej z palisady, która szybko ulegnie zniszczeniu poprzez działanie wody, albo narzutu betonowego. Należy wybrać rozwiązanie opierające się na tym, żeby nie zabierać dodatkowej przestrzeni w stawach i stosować trwalsze rozwiązanie zgodne z walorami estetycznymi, przyrodniczymi i mające też na uwadze przepisy ochrony zabytków, propozycje:

- umocnienie brzegów i dna geosiatką i obsiew górnej części skarpy roślinami brzegowymi.

Geosiatka skutecznie zapobiegnie osuwaniu się skarp i nadmiernego przesiąkania

wody przez dno które między innymi poza parowaniem z powierzchni zbiornika i nieprzewidywanych poborów wody (na przykład picie wody przez zwierzęta) jest jedną z przyczyn utraty wody z cieków.

Porośnięcie brzegów roślinami również poprawi stateczność skarp, a także poprawi walory estetyczne stawów. Jeżeli zostanie podjęta taka decyzja może też poprawić warunki ekosystemowe dla ryb gdyby postanowiono wprowadzić je do stawu.

7. Źródła

- K. Łubieński "Kartki z wojny", Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1976
- T. Łubieński "List otwarty do polskiej wsi rolnej" Tarnów 1938.
<https://polona.pl/item/list-otwarty-do-polskiej-wsi,NzU4NjQzMzM/2/#item>
- Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Rzeszowie
- "Inwentaryzacji dworu w Zassowie", źródło archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków z siedzibą w Przemyśle Delegatura w Rzeszowie.
- Karta ewidencyjna parku sporządzona w 1977r. na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Tarnowie
- Inwentaryzacja dendrologiczna. Gospodarka istniejącą szatą roślinną. Opracowanie mgr inż. Elżbieta Obrocka. Archiwum Dokumentacji Technicznej WO PSOZ Tarnów nr 11455. Tarnów 1996r.
- Aktualizacja inwentaryzacji dendrologicznej istniejącej roślinności zabytkowego parku w Zasowie, gm. Żyraków. Opracowanie mgr inż. Leszek Styczyński Geointerra, Łódź - Zasów 2019.
- <https://gminazyrakow.pl/category/zabytki-gminy-zyrakow/>
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Żyraków na lata 2016 - 2019
- <https://www.google.pl/maps/place/39-209+Zasow/>
- <https://www.podkarpacie.media.pl/index.php/pery-w-pokrzywach/131-zasow-daw-zassow-gmina-yrakow>
- <http://zasow.com/2-uncategorised>
- http://zarowianie.org.pl/zdjecia/zasow_1938_1941/

Autorzy opracowania:

dr inż. arch. Teresa Dziedzic - tel. 600719233, teresa.dziedzic@pwr.edu.pl,
teresa.dziedzic@o2.pl

mgr Rajmund Gazda - tel. 504068536, rajgazda2@gmail.com

Jan Gazda - rajgazda@gmail.com

8. Dokumentacja fotograficzna.

Foto. 1 Wejście do parku od strony południowej. Widoczny relikw bramy. Fot. T. Dziedzic

Foto. 2 Widok na wjazd do parku. Fot. T. Dziedzic

Foto. 3 Wejście do parku. Relikt bramy, fragment słupka bramnego. Fot. T. Dziedzic

Foto. 4 Strefa południowa parku. Brak jasnego wydzielenia granicy skutkujące nielegalnym zagruzowywaniem terenu parku. Fot. T. Dziedzic

Foto. 5 Strefa południowa parku. Brak jasnego wydzielenia granicy skutkujące nielegalnym zagruzowywaniem terenu parku. Fot. T. Dziedzic

Foto. 6 Istniejący staw południowo - wschodni. Wyraźnie zagubiona oryginalna linia brzegowa. Duże zamulenie i brak drożnego przepustu między stawami. Pochylona nad staw lipa szerokolistna. Fot. T. Dziedzic

Foto. 7 Istniejący staw południowo - wschodni. Wyraźnie zagubiona oryginalna linia brzegowa. Duże zamulenie i brak drożnego przepustu między stawami. Pochylona nad staw lipa szerokolistna. Fot. T. Dziedzic

Foto. 8 Istniejący staw południowo - wschodni. Wyraźnie zagubiona oryginalna linia brzegowa. Duże zamulenie i brak drożnego przepustu między stawami. Pochylona nad staw lipa szerokolistna. Fot. T. Dziedzic

Foto. 9 Istniejący staw środkowy. Wyraźnie zagubiona oryginalna linia brzegowa. Duże zamulenie i brak drożnego przepustu między stawami. Fot. T. Dziedzic

Foto. 10 Istniejący staw środkowy. Wyraźnie zagubiona oryginalna linia brzegowa. Duże zamulenie i brak drożnego przepustu między stawami. Fot. T. Dziedzic

Foto. 11 Istniejący staw środkowy. Wyraźnie zagubiona oryginalna linia brzegowa. Duże zamulenie i brak drożnego przepustu między stawami. Fot. T. Dziedzic

Foto. 12 Czarne topole między stawem środkowym a stawem bez wody. Fot. T. Dziedzic

Foto. 13 Widok na staw zachodni, bez wody. Wyraźnie widoczny negatyw wysepki na środku nie istniejącego stawu. Fot. T. Dziedzic

Foto. 14 Widok na staw zachodni, bez wody. Wyraźnie widoczny negatyw wysepki na środku nie istniejącego stawu. Fot. T. Dziedzic

Foto. 15 Ścieżka o nie utwardzonej nawierzchni prowadząca ze wschodu na zachód, wzdłuż stawów aż do asfaltowej drogi zamykającej całe założenie parkowe. Fot. T. Dziedzic

Foto. 16 Ścieżka o nie utwardzonej nawierzchni prowadząca ze wschodu na zachód, wzdłuż stawów aż do asfaltowej drogi zamykającej całe założenie parkowe. Widok w kierunku ruin dworu. Fot. T. Dziedzic

Foto. 17 Aleja brzoźowa wzdłuż zachodniej granicy parku. Fot. T. Dziedzic

Foto. 18 Aleja bukowa w północnej części parku. Fot. T. Dziedzic

Foto. 19 Mostek na niedrożnym potoku (cieku wodnym) z aleją bukową w północnej części parku. Fot. T. Dziedzic

Foto. 20 Aleja bukowa w północnej części parku. Widok z północy na południe. Fot. T. Dziedzic

Foto. 21 Utwardzona droga zamykająca założenie parkowe od północy. Fot. T. Dziedzic

Foto. 22 Zabytkowe platany w sąsiedztwie południowo-wschodniego stawu. Fot. T. Dziedzic

Foto. 23 Widok na ruiny dworu od strony wschodniej. Boisko sportowe zakłócające oś widokową w kierunku dworu. W obrębie boiska rosną historyczne lipy. Fot. T. Dziedzic

Foto. 24 Widok na ruiny dworu od strony zachodniej. Wyrwa w strukturze muru w obrębie centralnej budynku w wejściu. W głębi widoczne samosiejki młodych drzew wrastające w ruiny dworu. Fot. A. Gazda

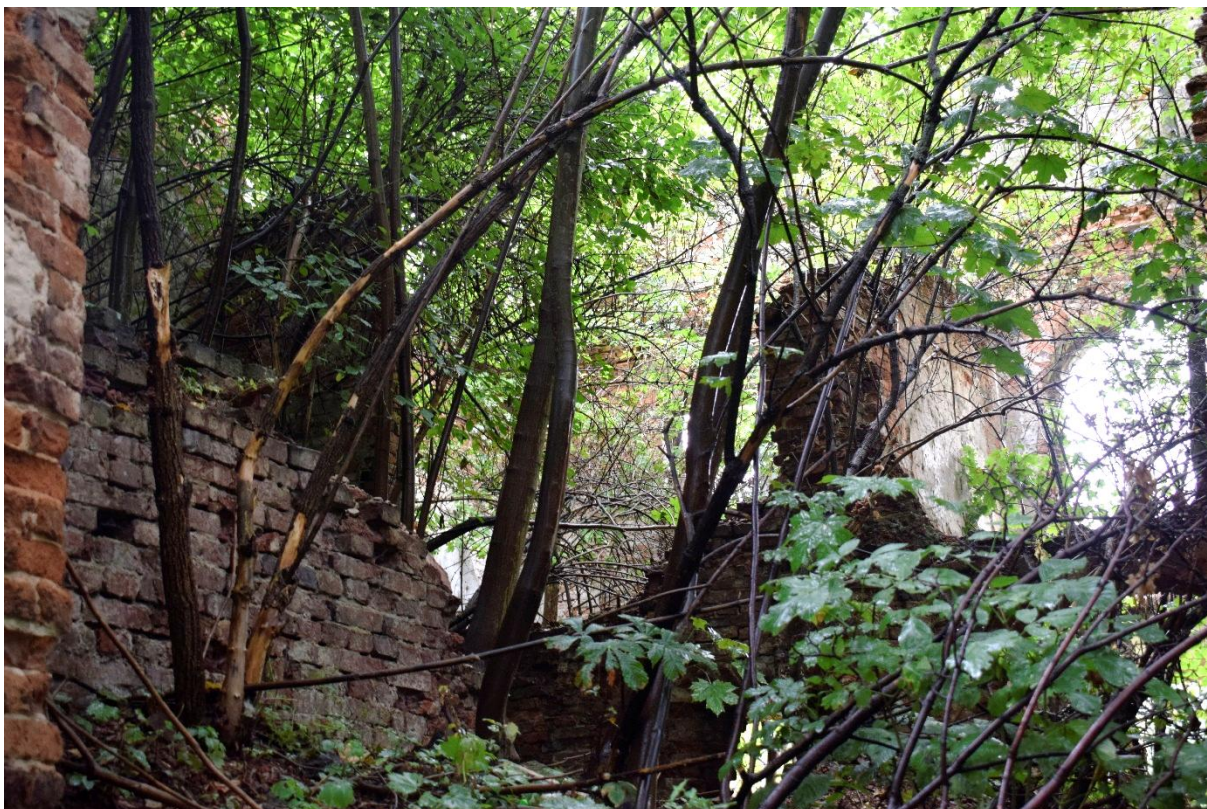

Foto. 25 Widok na wnętrzu ruin dworu od strony zachodniej. Widoczne samosiejki młodych drzew wrastające w ruiny dworu wpływające na przyspieszoną destrukcję murów. Fot. A. Gazda

Foto. 26 Fragment tzw. małej architektury : cokół po niezachowanym obiekcie. Fot. T. Dziedzic

Foto. 27 Chodnik z kostki betonowej biegnący z drogi dojazdowej w kierunku boiska sportowego i szkoły. Fot. T. Dziedzic

Foto. 28 Widok na park od strony południowo - wschodniej. Brak rozgraniczenia własnościowego powodujące brak odpowiedniego zagospodarowania przestrzeni parku. Fot. T. Dziedzic